

İÇİNDEKİLER

Külah.....	
Piç.....	
Nadan.....	

KÜLAH

Mistik katmerli bir göçmendi. Bulgaristan'da doğmuş, büyüyüp biraz akli başına gelince hemen hududun on dakika ötesine kapağı atmıştı, "Türkiye değil mi? Hududu geçer geçmez Bağdad'a kadar eşit!" diyordu, Az zamanda Babyak'taki Türkçe bilmez Pomakların akıl hocası oldu. Bulgaristan'da kalan akrabalarıyla mektuplaşmağa gerek yoktu. Onlarla, Bulgar hudut karakolundaki nöbetçinin süngüsü altında, küçük bir hediye karşılığında, saatlerce oturup konuşabilirdi. Kurnazlığı sayesinde, memleketinden çıkmadan göçmen olmuştu, Hattâ içtiği "Karasu" bile doğduğu kasabadan geçiyordu. Fakat bir gün Babyak çevresinde bir hudut kontrolü yapıldı. Yerleştiği köy yine Bulgarlara kalınca, yuvasını bozmağa mecbur oldu. Bu sefer hudut kenarının içerilere denk olmadığını anladı. Tâ Nevrekop'a kadar indi. Dört beş sene geçmeden Balkan Savaşı patladı. Hemen annesiyle İstanbul'a kaçtı. Dimetoka'nın methi ile kulakları dolmuştu. Kalktı, oraya gitti. Bir köye yerleşti. içinden, "Artık biz ölünceye kadar savaş olmaz!" diyordu. Köyünün kahvesinde Dünya Savaşı'nın haberlerine inanamadı. Fakat...

— Vay anasını! Yalan be! diye haykırdı.

"Hudut düzeltilecek!" deniyordu. Hakikaten bu hudut düzeltildi. Mıstık'ın göçmen gibi yerleştiği köy yine Bulgarlar'a geçti. Bereket versin ihtiyar annesi ölmüştü. Dertsiz serseri boyun eğişi ile, tek başına Ergene köprüsünü aşarken "Evveli Şam âhiri Şam!" dedi. Bu kadar kısa bir zaman içinde, birbiri üstüne dört defa göçmen olmak onun yerleşmek heveslerini söndürmüştü. Gözünü yumdu. Anadolu'ya atıldı. Aldatılabilecek

milyonlarca saf adamlar arasında kalınca, Şam'ı mamı unuttu. Şehir şehir, kasaba kasaba dolaşmağa, ticaret etmeğe başladı. Önüne gelene külah giydirdiyordu. En kârlı bulduğu ticaret, hayvan alım satımı idi. Bir kasabadan alınan atın, yahut eşeğin pahası, en yakın kasabaya götürülünce değişiveriyordu. Bu pahayı, Mistik, kurnazlığı sayesinde değiştiriyordu. Kırmızı kuşağında Rumeli'deki tabancasının yerine sokulu, kara kılıflı makas, her hayvanın değerine yüzde altmış ilâve ederdi. En miskin bir beygiri alınca tırnaklarını temizler, yağlar; "yelesini, kuyruğunu frenkvâri keser, düzeltirdi. Sonra, torbasındaki kimseye göstermediği, kimseye ismini söylemediği siyah ottan bir tutam yedirince zavallı hayvanı yirmi dört saat şaha kaldırır, gözlerini parlatır, azgın bir ejderha haline sokardı. Lâkin at pazarlarında daima karşısına çıkan bir rakibi vardı. Onun alacağı hayvanı arttırır, en kâr bırakacak fırsatları elinden kapardı. Herkesin "Molla" diye çağırdığı herifin ismini bilmiyordu. Yerden yapılı, çember sakallı, kalın çatık kaşlı, kırk beşlik bir geri kafalı. Küçük siyah gözleri hep önüne bakar, ince beyaz sarıklı kalıpsız fesinin altında tıraşlı kafası, geniş ensesi terden pırl pırl parlardı. Mistiğin beğenmeyip bıraktığı en miskin, en hasta, en ihtiyar hayvanları bile alıyor, bir gün içinde gençleştiriyor, kuyruğunu, yelesini kesmeden, şeklini değiştiriyor, gözlerini parlatıyor, şahlandırıyordu.

! Mistik, henüz geldiği kasabanın hanından girerken yine bu herifi gördü. Yeni bir zarara uğramış gibi birdenbire sıkıldı. Ama, bozuntu vermedi:

— Merhaba Molla! dedi.

— Merhaba?...

Şimdiye kadar hiç konuşmamışlardı.

— Hayvan almağa mı geldin?

— Sana ne?.. Neye geldimse geldim... Mistik, kirli zayıf elini seyrek sarı bıyıklarına

kaldırdı. Çakır gözleri bakacak yer bulamadı. Renksiz dudaklarını kısarak gülümsedi:

— Ortak olalım be... dedi.

— Olalım...

Molla da gülümsedi. Döndüler. Hanın avlusuna doğru yanyana yürüdüler. Kahvenin önündeki eski peykeye oturdular. Ayaklarının dibinde iri, alacalı, bir tavuk gut, gut, gut diye civcivleri gezdiriyordu. Pazar yarındı. Mistik koynundan tütün kesesini çıkardı. Mollaya uzatırken, kerevetin yanındaki pencereden içeriye bağırdı:

— Bize iki kahve getir. Molla,

— Ben oruçluyum! dedi. Mistik anlamadı:
— Ramazanda mıyız yahu?
— Hayır.
— Üç aylarda mıyız?
— Hayır.
— Ey, bu ne orucu?
— Ben bütün yıl bir gün yer, bir gün tutarım!
— Sahi mi?
— Vallahi...

Mistik bütün kesesini tekrar koynuna soktu. Eğildi. Camsız pencereden kahveciye,

— İstemez, kahveleri yapma, diye seslendi.

İçinden, "Bu gebeşin kafasına ben bir külah geçiririm!" dedi.

Kendisinin sofuluğundan, küçükken hafızlığa çalıştığından, ama hastalandığı için vazgeçtiğinden, babasının yirmi yedi defa Hacca gittiğinden bahsetti. Molla yere bakarak dinliyor, başını sallıyor, inanıyor, Rumelilerin sağlam Müslüman olduklarını söylüyordu.

Mistik sordu:

— Sen nerelisin?

— Kayserili.

— Kayseri nerede?

Molla, kısa parmaklı tombul eliyle hanın kapısını gösteriyordu. Mistik, geldiği tarafı hatırlayarak,

— Konya tarafında mı? diye sordu.

— Hayır canım, daha yukarılarda...

Mistik, Kayseri'nin nerede, hem de ne olduğunu pek iyi biliyordu, Rumeli'de bıraktığı çiftlikleri de anlattıktan sonra yaptığı kapıyı yeterli gördü, işlere geçti. Konuştular, anlaştılar, O günden itibaren ortaklığa karar verdiler, Kâra, zarara, sermayeye ortak oluyorlardı. Mistik yine içinden, "Ben sana bir külah giydireyim de, gör!" dedi, Ertesi gün pazarda hayvanları beraber sattılar. Mollanınkiler daha genç, daha dinç duruyordu.

21

Ömer Seyfettin

Birkaç gün daha burada kalıp çürük hayvanları toplamaya sözleştiler.

İkisi de bir handa, karşılıklı birer küçük odada yatıyorlardı.

Bir gece Mistik'in oda kapısı vuruldu. Kalktı, sürmeyi çekti, açtı. Baktı ki ortağı...

— Hayırdır inşallah, Molla?...

— Sabahleyin ben bir köye kadar gideceğim. Sana şimdiden unutmadan söyleyeyim. İyi bir iş var.

Mistik gözlerini daha ziyade açtı:

— Ne?

— Valinin çocuğu için benden bir beyaz eşek istemişlerdi. Seksen liraya kadar satabileceğiz.

-Ey?

— Ben yarın burada yokum. Sen ara, bulursan otuz, kırk hatta elli bile ver. Mutlaka al.

— Beyaz eşek olur mu?

— Olur ya...

Mistik şaşaladı.

Şaka mı ediyor? diye sofı ortağının yüzüne baktı. Hayır, ciddi idi.

Sordu:

— Burada bulunur mu?

— Ne bilirsin, belki bulunur.

— Pekâlâ, yarın ararım.

Molla, saf bir ortak samimiyetiyle ona akıl öğretti.

— Buranın en birinci canbazı Hacı Hüseyin'dir. Sen tanımazsın. Şimdi çok ihtiyar olduğu için evinden çıkmaz. Şadırvanın karşısına gelen sokaktan git, git, git. Orada birine sor, gösterirler. Çiftlik gibi bir ev... Pazara gelmez... Oturduđu yerde cambazlık eder. Ondan iste. "De ki: Akşama kadar bana mutlaka bir beyaz eşek bul..." Elli liraya kadar vaat et.

— Pekâlâ!

Mollanın ağzından sert bir rakı kokusu çıkıyor-

Küçük lambanın hafif aydınlığı ile gölgelenen yüzünde yorgun bir neşe vardı, Gözleri dumanlıydı. Mistik, ortağının gündüz oruçlu olduğunu hatırladı. Bir lâtife etmek istedi:

— Keşke beni de iftara davet edeydin! Beraber içerdik...

Molla reddetti:

— Hâşâ!,,. Ben ömrümde bir damla ağzıma koymamışım, elhamdülillah.,.

— Ey, bu koku da ne?

— Dişim ağrıyor, rakı ile ağzımı çalkaladım.

— Ya!

— Evet.

— Öyleyse Allah rahatlık versin!

— Sana da...

Mistik, odasının kapısını kapayınca yine "Gidi gebeş seni!... Ben sana bir külâh giydireyim de, gör!" dedi, Ayakta duramayacak kadar sarhoş olduğu halde, yine sofuluk taslayıp ömründe ağzına bir damla koymadığını söylemesi, Mistik'in sanki izzetinefsine dokunmuştu, "Beni aptal yerine koyuyor ha!" diye ellerini kalçalarına dayadı, durdu, Gözlerini küçülterek yere baktı: Şuna by külâh.,, İlk fırsatta bir külâh,..

Döndü. Kapıyı sürmeledi. Soyunmağa başladı, Kendisi de sıtma tutmasının diye torbasına daima birkaç şişe kanyak gezdirdi. Onun için kafası gündüzden tutkundu. Hemen uy uyu verdi.

Sabah olunca kahvesini içmeden dışarı atıldı. Sokakların inek, öküz, kaz, koyun kalabalığı içinde yürüdü. İhtiyar cambaz Hüseyin'in evini buldu.

Bu, ak sakallı, kısacık boylu, şeytana benzer bir adamdı.

On altı yaşında bir çocuk gibi çevikti. Yürürken zıp zıp sıçırıyordu.

Mistik selâmdan sabahtan sonra beyaz bir eşek istediğini söyledi, ihtiyar, böyle bir hayvanın bulunacağını ümit etmiyordu. Elli senedir cambazlık ettiği halde, ancak ömründe bir defa beyaz eşek görmüştü.

— Ama, arasıra bir uğra, dedi, kısmetin varsa bulunur.

— Akşamları uğrarım.

— Ne vakit istersen...

Mistik o gününü akşama kadar hayvan aramakla geçirdi. Ucuza benzer bir şey bulamadı. Ortağı Molla, gittiği yerden gelmemiştir. Akşama yakın canı sıkılmaya başladı. Beyaz eşiği bulup bulmadığını anlamak için değil, sırf kendisiyle konuşup bilgi almak için ihtiyar cambazın evine gitti. Kapıyı vurdu. Karşısına çıkan Hacı Hüseyin,

— Oğul, senin talihin varmış! diye bağırdı. Bir beyaz eşek buldum.

— Ne çabuk?

— Sen gider gitmez, şişmanca, simsiyah bir Arap geldi. Ama, tuhaf bir Arap. Başında yeşil bir hancı sarığı... Ben Hicaz'da askerlik ettiğim için Arapça bilirim. Arapça konuşmağa kalktım

"Gurbette unuttum" dedi. Allah kimseyi gurbete düşürmesin! İnsan ana dilini bile kaybediyormuş! Bu zavallı hacı parasız kalmış. Yedeğinde süt gibi beyaz eşiği bana sattı. Kırk liraya aldım.

— Çok be...

— Ne yapalım? Sen elliye kadar ver demedin mi?

— Çok iyi canım! Nerede bakalım, bir görelim.

— Gel... Ahırda.

Mistik, sık adımlarla hızlı hızlı yürüyen ihtiyarın arkasına takıldı. Dış avluyu geçti. Geniş bir ahıra girdi. Köşede hakikaten süt gibi bembeyaz bir eşek duruyordu.

— Çok güzel yarın gelir, alırım, dedi.

— Şimdi neye almıyorsun?

— Yarın sabah, dedim ya... Akşamın hayırı, sabahın şerrinden beterdir.

— Olur, sabahleyin gel.

—Güneş doğarken... dedi.

Çıkarken avlunun çitlerine, kapının kenarlarına, ahırın saçaklarına çaktırmadan dikkatli dikkatli baktı. Gözleri sokağın karmakarışık izlerinde, hana dönerken: Bu fırsatı kaçırmayalım! diyordu, işte beyaz eşek bulunmuştu. Bunu Mollanın haberi olmadan alıp valiye götürmeli, bütün kârı cebe atmalıydı. Ama, Molla, eşeğin bulunduğunu haber alırsa, gider, arttırır, yine işi bozardı. *Ona duyurmam" dedi. Düşünmeğe başladı, Hana gelinceye kadar planını kurmuştu. Odabaşı ile hemen hesabını kesti: "Bu gece ay ışığı var. Ben aşağı köye gidiyorum, iki üç gün gelmeyeceğim." diye heybelerini omuzladı. Gizlice başka bir hana gitti. Sabahı dar etti. Erkenden, ortağına giydireceği külâhı düşünerek uyandı. Bir ucunu pencere parmaklığına bağladığı uzun kırmızı kuşağını döne döne sararken, yanında başka biri varmış gibi kendi kendine konuşmağa başladı:

— Hacı Hüseyin'e neden kırk lira vereceğim?

— Ya ne yapmalıyım?

— Çitler alçak, kapı da harap. Köpek de yok. Gidip gece çalarım,

— Sonra?

— Bugün çarşıdan boya alırım. Derenin kenarına götürür, saklarım. Eşeği gece götürür orada boyarım. Sabah karanlığında hanla hesabımı keser, boyalı eşeğe biner, vilâyetin yolunu tutarım.

— Vilâyete gidince?...

— Eşeği sıcak su ile yıkar, Valiye satarım.

— Molla?

— Külâhı giydiğinin farkında olmaz bile...

Pantolonunun açık kalmış düğmelerini iliklerken gözünün önüne Mollayı getiriyor, başındaki beyaz sarığının yerine küçük bir Rumeli külâhı geçiriyor, bu külâhı hayalinde bir sağa, bir sola, bir arkaya, t bir öne.eğerek ilerliyordu.

Çarşıdaki dükkânların hepsini dolaştı. Kınadan başka boya bulamadı. İki okka kına aldı. Kasabadan dışarı çıktı. Derenin kenarında kuytu bir yer buldu. Mollaya rasgelmemek için kasabaya dönmedi. Gece oluncaya kadar orada oturdu. Kesesindeki tütünlerin hepsini içti, bitirdi. Hava bozuktu. Siyah bulutlar bazen ayı örtüyor, her tarafı vakit vakit koyu karanlık kaplıyordu. Mistik, gece yarısından sonra bu karanlığın içinde yürüdü. Düşe kalka Hacı Hüseyin'in evine geldi. Durdu. Dinledi. Ses seda yoktu. Çite tırmandı. Akar gibi avluya indi. Tekrar etrafı dinledi. Bir şey duymadı. Yürüdü. Ahıra doğru gitti. Kapı aralıktı. İtti, içeri girdi. Yine karanlığı dinledi. Cebinden çıkardığı kibriti çaktı. Köşede eşek, tıpkı bir mermer parçası gibi bembeyaz duruyordu. Ayaklarının ucuna basarak yürüdü. Yuların bağı kördüğüm olmuştu. Elleriyle, dişleriyle uğraşarak çözdü. Yavaş yavaş soğukkanlılıkla kapıdan çıkarken boğazına boğucu bir şey sarıldı. Beyninde bir yaygaradır koptu:

— Hırsız var, hırsız var! Koşun çocuklar, hırsız var!...

Mistik çabaladı, çırpındı, kurtulamadı. Avlunun sağındaki yer odalarından elleri ışıklı kadınlar koşuyorlardı. Korkudan patlamış gözleri, boğazına sarılanı tanıdı. Bu, Hacı Hüseyin'di. Dün sabah bir yabancının gelip kendisinden yüksek fiyatla damdan düşer gibi bir beyaz eşek istemesi... Sonra o gider gitmez yine damdan düşer gibi tuhaf kıyafetli, Arapça bilmez bir Arap'ın kendisine beyaz eşek getirip satması... Daha sonra, ertesi gün gelip eşiği alacağını söyleyen müşterinin görünmemesi onu şüpheye düşürmüştü. İşte "Bunda bir kurt yeniği var!" diye bu gece uyumamış, kuyu başındaki bostan gölgeğinde beklemişti. Yakaladığının, gelmeyen müşteri olduğunu görünce öfkesinden deli olacaktı.

— ip getirin! diye haykırdı.

— Çoluk çocuk, damat, gelin, bütün ev halkı uyanmıştı. Kalın iplerle Mıstık'ı sınıksıkı bağladılar. Canını çıkarıncaya kadar dövdüler.

Sabahleyin yağmur bardaktan boşanırcasına yağıyordu. Hacı Hüseyin, damatlarıyla kalın incir ağacından, gece yakaladığı hırsızı çözdü.

Ayaklarının bağlarını gevşetti, arkasına kattı. Beyaz eşekle beraber hükümet konağına doğru yürüdü. Ahırdan bembeyaz çıkan eşiğin rengi artıyor, boynunda, sırtında, sağrısında, yol yol siyah çizgiler peyda oluyordu. Eşiğin rengi şakır şakır yağın yağmurla böyle hârelendikçe, Hacı Hüseyin daha beter hiddetleniyor, dönüp Mıstık'ın ensesine tokatları indiriyor.

"Gidi sizi dolandırıcılar! ilk önce sen gelirsin, sonra arkadaşın o yalancı Arap!... Çıkarın altınlarımı!..", diye küfürleri basıyordu. Gören alaya

katıldı. Olay hemen duyuldu. Bütün kasaba hükümetin avlusuna toplandı. Bir eşeğe bakıyor, bir Mıstık'a... Gülmekten katılıyorlardı. Dün boya aradığı dükkâncılar, kına aldığı aktar, hancılar onu tanıdılar. Daha jandarma zabiti gelmemişti. Uzun boylu çavuş, yanındaki neferlerine gülerek emrini verdi:

— Tıkın şu uğursuzu bodruma! Yağmur altında eşek gibi onun da rengi değişmesin!

Neferler, Mıstık'ı tuttular. Ahalinin arasından çektiler, kollarının bağlarını çözmeden dar bir kapıdan kapkaranlık bir yere fırlattılar. Mistik bu karanlıkta yapayalnız kalınca, Molla'nın kendine ettiği oyunu sezer gibi oldu. Gözünün önünde, siyaha boyanmış, çember sakallı bir çehre, kırmızı dilini çıkartarak sırıttı. Bu hayalin tıraşlı başında, giydiremediği külah yerinde yeşil bir hacı sarığı vardı. Şimdi ne yapacaktı? Ne cevap verecekti? Düştüğü bu tuzaktan nasıl kurtulacaktı? Öyle bir tuzak ki... Düşünüyor, düşünüyor, aşık kemiklerine kadar kafasına geçirilmiş üç katlı kurşun bir külahın altında ezilmiş gibi kıvanıyor, karanlıkta ayaklarını yere vurarak, "Tuh bre anasını! Tuh bre anasını!" diye yüzünü bir sağa, bir sola çeviriyordu.

PİÇ

Ah Mısır! Bazı Türkler oraya eğlenmeye, hava teddilene giderler! Bilmem o hayata, o manzaraya nasıl tahammül ederler? Ciğerlerine milyonlarca verem mikrobi saldırmış meyvus ve halsiz yatan bir hastanın başucunda hiç eğlenilir, hiçbir yaralının akmış ve daha kurumamış kan selleri üzerinde badeler içilir, keyifler çatılır, naralar atılır mı? Ben, ben mümkün değil bir hafta oturamam. Geniş ve otomobil dolu caddeler, heykelli meydanlar, içine girilmez bir kuvvet ve bir para kalesi gibi yükselen büyük bankalar, büyük tiyatrolar, peri sarayını andıran süslü ve billûrlu gazinolar... Hep, hep bu yabancı müesseseler bende ağır bir kâbus husule getirir. Gözle görülen her şeyin yabancı olduğunu, yabancılara ait bulunduğunu düşünmek sinirlerime dokunur. Sokakları dolduran sayılmaz şapkaların zalim ve kurnaz, gaddar ve namussuz gölgelerinde sararmış solmuş gibi

boyunları eğri, zayıf, mahzun dolaşan sarıklı yerlilere, bu zavallı arap kardeşlerime kalbimde derin bir sızı duymadan bakamam. Necîp Araplık, yükselmek isteyen Türklüğün o kuvvetli ve mukades kanadı, orada kendi vatanında esirden başka bir şey değildir. Türklerin çekilmesiyle beraber hain ve zehirli bir çekirge bulutu gibi oraya üşüşen Avrupalılar, bu zavallı İslâm memleketinin bütün hayat damarlarını ellerine geçirmişler, doymak bilmez kudurmuş bir açlıkla, azgın bir hırsla din kardeşlerimizin kanlarını emip dururlar.. Bütün servet, bütün kuvvet, bütün saadet onlarındır. Ben Mısır'da çok sıkılır, kendimi âdeta bir zindanda sanırım. Bu manevî zindandaki mahpus kardeşlerimin arasında serbest serbest gezmek hoşuma gitmez. Daima otele kapanırım. Hakikî bir zindan hayatı geçirir, yıllardan beri düşmanlarının eline düşmüş olan bu kıymetli vatanın sönmez matemlerini tutar, elemeler içinde kıvranmaktan acı bir haz duyardım. Bu sefer de yine kendimi böyle hapsedmişim. Bingazi'deki muharebeye karışmamak için beraber yola çıktığım arkadaş Kahire'de hastalanmıştı. Doktor on gün istirahat lâzım geldiğini söyledi. Onu beklemeye mecburdum. Hem Türk düşmanlarının, yani Avrupalıların hâkim bulunduğu bir yerde zaten yakalanmak için aranan bir Türk'ü, bir kan kardeşimi yalnız bırakabilir miydim?

Bu on gün bana on senelik bir kürek cezası gibi geldi. Yatakta duramazdım. Gündüz garsona gazeteleri aldırır, okur, bir koltuğa uzanarak saatlerce adı dünya yüzünden kaldırılmaya çalışılan Türklüğün talihini düşünür ve terlerdim. İşte Asya'daki Türk hükümetlerini bitiren Avrupalılar, onların din ve şan kardeşlerine, Araplara da saldırmaya başlamışlardı. Bütün Turan, bütün Hindistan esirdi.

1

KIÇ

İngiltere kralı yeniden, Hindistan'daki eski Türk İm-paratorluğu'nun tahtına oturmak için Mısır müstemlekesinden geçerken, şimdi cihan politikasında bir gölge halinde kalan büyük hakanın oğlunu ayağına getiriyordu. Türklerle beraber Araplar da eziliyor, Sudan, Fas, Cezayir, Tunus ve nihayet Trablus ve Bingazi de alınıyordu.

Kalbim, bunları düşünün düşünün, beynimde ateşlenen kanımdan, yanmaya başlardı. Geceleri uykusuz kalır ve bu ıstırapla balkona çıkar, aşağıda

idraksiz bir nehir gürültüsüyle akıp giden ahaliye daldım, Çokluğu hep şapkacılar, ecnebler teşkil ederdi. Ara sıra, sanki parlak ve medenî esirliklerinin dehşetini duymuş gibi neşesiz ve dalgın geçen tek tük sarıklı ve entarili yerlilere bakarak, Şarkın hakkını istemeyen, hakkı için vurmayan, hakkı için kırılmayan, hakkı için yakmayan, hakkı için öldürmeyen, hakkı için haksızlık yapmayan azimsiz, miskin ve alçak "tevekküfün granitten ağırlığını kendi omuzlarımda, kendi tembel başımda hisseder gibi olurdum. Ve birden dudaklarımda Türk şairinin: Her zulmü, kahrı boğmaya bir parça kan yeter, Ey Şark uyan, yeter ey Şark, uyan yeter... enîni uçardı.

Evet, bu tevekkül zindanında yaşamak beni hasta ediyordu. Günler geçtikçe daha ziyade asabîleşiyor, sararıyor yine başıma sanki görünmez oklar saplanıyordu.

... Yine bir akşam, başım böyle fena halde tutmuştu. Boğulacak gibi oluyordum. Gece yarısı yaklaşıyordu. Biraz hava alayım dedim. Paltomu giyerek sokağa çıktım. Nereye gideceğimi bilmiyordum. Elektrik ziyalarıyla, gündüzden daha aydınlık olan sokaklardan geçiyordum. Kadınlar, erkekler, çocuklar, yerliler, yabancılar birbirine karışmış, gülerек oynaşarak ağır ve yavaş akıp gidiyorlardı. Ve üzerlerinde iğrenç, keskin bir fuhuş, bir sefahat korkusu dalgalanıyordu.

Ben düz ve parlak yaya kaldırımında yürüyor ve her tarafı görmemek için sağımdaki pastacıları, tuhafiyeci dükkânlarını, içlerindeki seyrediyordum. Ötede temiz ve sade bir lokanta gördüm. Hemen hemen boş denecek kadar تنها idi. Caddenin kalabalığı beni çok sıkımişti. Ansızın bir Türkiye lokantasına benzeyen bu تنها yere girmek arzusunu duydum. Açık kapısından girdim. "Bir çorba olsun içerim" diyordum. Oturur oturmaz garson geldi, İngilizce ve Fransızca yazılmış listeyi vererek istediğimi sordu. Okumadan:

— Çorba.

Ve getirince içmeye başladım. İçerken etrafıma bakıyordum. Bütün duvarlar ayna idi. Aynaların üzerinde Kralının ve Kraliçesinin, Prince de Galles'in büyük mikyasta yapılmış resimleri göze çarpıyordu. Yanlarında başka küçük resimler de vardı. Galiba Mısır'ın ehramları, Sfenksin yağlıboya manzaraları idi. Bunlara dalmıştım. Bu esnada kapıdan bir adam girdi. Başında büyük ve hasır bir şapka vardı. Gayet şık ve uzun boylu idi. Garsonun yardımıyla şapkasını ve paltosunu çıkardı. Tâ yanımdaki masaya oturdu. Karşısındaki aynada hayalini görüyorum. Dikkatle

bakmaya başladım. Çünkü ben bu çehreyi tanıyordum. Fakat nereden!
O da aynadan bana bakıyordu.

İstanbul'da ve Selanik'te kendileriyle münasebette bulunduğum ecnepleri
ve Rumları aklımdan geçiriyordum. Bir türlü bunu hatırlıyamı-

l yordum. Çorbadan sonra iki tabak yemek daha yedim. O da bana
bakıyordu. Mutlaka o da beni tanımak istiyordu. Artık rahatsız oluyor,

hallolunamayan muammaların karşısında bizi üzen o tatsız

!| sıkıntıya benzer bir şey duyuyorum. Onun da benim : ' gibi sıkıldığını
görüyor, rahatsızlığının farkına varı-

,. yordum. Nihayet yemeğini bitirdi. Bir cigara yaktı. Kalktı. Paltosunu ve
şapkasını giydikten sonra garsona para ve bahşiş verdi. Dışarı çıkıyordu.

Birden benim masamın önünde durdu. Tavrında âdeta bir aktör vaziyeti
vardı. Adımı söyledi:

— Siz,, değil misiniz?

— Evet, benim, diye kekeledim.

Kesik bıyıklarının altından parlak dişlerini göstererek gülüyordu.

— Beni tanımadınız mı?

— Affedersiniz, fakat hatırlayamıyorum.

— Ben Ahmet Nihat'ım.,.

Şapkanın altında yabancı ve şarklı duran gözlerini hemen tanıdım. Bu,
benim mektep arkadaşımdı. Fakat hâli birdenbire bende fena bir tesir hâsıl
etti. Kalkıp elini tutamadım, Zoraki gülümsedim, Mısır gibi, hiç olmazsa
içimde Müslüman sayılan bir memlekette bir Türkün şapka giymesinde ne

vardı? Hattâ burada bazı ecnepler bile fes giymiyorlar

mıydı?Bozulduğumu anladı, Ve aradaki soğuk ve sıkıcı sükûtu yırttı:

— Burada ne arıyorsunuz, gezmeye mi geldiniz?

Kısacak

— Hayır, geçiyordum, dedim. Tekrar sordu:

— Nereye?

— Bingazi'ye...

— Ooo, kahramanlık ha... Tebrik ederim. Fakat, boşuna çalışıyorsunuz.

Artık orası yandı.

Birden böyle söylemesi canımı daha ziyade sıktı. İstemeyerek biraz kaba

cevap verdim:

— Şapka giyen Türkler öyle sanırlar...

Daha ziyade gülümsedi. Tâ gözlerimin içine bakıyordu. Biraz yavaşça:

— Fakat azizim, ben Türk değilim dedi.

Ben şaşaladım:

— Türk değilseniz, Osmanlısınız ya?..

— Hayır, Osmanlı da değilim.

— Hiç olmazsa Müslümansınız ya?..

— Hayır azizim, Müslüman da değilim.

Bütün bütün şaşladım. Onun da gülümsemesi garipleşmişti.

— O halde nesiniz? diye sordum.

Ve yüzüne baktım. Soğukkanlılıkla cevap verdi:

— Katoliğim ve Fransız'ım...

Böyle söylemesi sinirlerime dokundu. Biraz acı ve ekşi, alay etmek istedim. Gülmüyor, yalnız dişlerimi gösteriyordum:

— Tanıdığım Ahmet Nihat katolik olabilir. Akidesini esvap gibi değiştirebilen, vicdanını âdi bir eşya gibi satan insanlar bu dünyada az değildir. Lâkin İstanbul'da doğan anası Türk, babası Türk olan, Türkçe konuşan bir aileden çıkan, damarlarında Türk kanı akan bir Ahmet Nihat milliyetini değiştiremez, Fransız olamaz, yalnız kendini aldatır...

— Hayır, kendimi aldatmıyorum. Hâlis bir Fransız'ım.

— Mümkün mü? Bu fenne, bu tabiata muhalif bir şey...

— Bilseniz, doğru söylediğimi anlayacaksınız. Ama burada olmaz. Biraz uzundur. Haydi kalkınız. Bir yerde oturalım. Tamamiyle bir Fransız olduğumu anlayınız da, şapka giydiğime kızmayınız, olur mu?

Sanki alay ediyordu,.. Söyleyeceği saçmalarını zaten biliyordum. Dinlerin, ananelerin, âdetlerin, ırk nazariyesinin hep efsane olduğunu, milliyetlerine itminan, terbiye ve menfaate göre değiştiğini, hangi milletin terbiyesi görülürse, o milletin ruhuna malik olunacağını ve nihayet medenîlik isteyen bir adamın mutkala Avrupalılaşması lâzım geleceğini iddia edecekti. Fakat bu boş ve çirkin iddiayı bir kere de onun ağzından işitmek istedim. Garsona parasını verdim, Ve hemen kalktım. O, yanımda gidiyordu.

Bu milliyetinden çıkmış herif, denizden çıkmış veya patlamış ölü bir köpek balığına benziyordu, Âdeta bir taaffün duyuyor, iğreniyor, iğreniyordum.

Çok yüreklilik. Geniş bir gazinoya girdik. Göz kamaşacak kadar aydınlıktı. Kenarda bir masaya oturduk... Yanımızda büyük bir saksı vardı, içinde tanımadığım bir nebat, büyük yapraklarını tavana kadar çıkarıyor, iri ve tuhaf gölgelerini üzerimize J düşürüyordu. Dirseklerimi mermere dayadım.

"Haydi bakalım, seni dinliyorum!" gibi bu Türk kaçağının, bu hissiz Sart'ın yüzüne baktım. Hiç heyecan falan göstermiyor, eski dininden, eski

kavmiyetinden, eski memleketinden bir arkadaşıla bulunmak onu hiç müteessir etmiyordu.

— Hikâyem, tıpkı hayalî, hissîbir roman kadar gariptir, diye başladı, ihtimal inanmayacaksınız. Fakat ben sizi sıkmamak için uzatmayarak anlatacağım. Dikkatle dinleyiniz. Vâkıâ mektepte sizinle çok sıkı görüşmezdik. Ruhlarımız, meyillerimiz ayrı idi. Aramızda biraz, biraz değil... çok uzaklık vardı. Fakat yine beni tanırsınız. Hatırlayınız. Siz, Türkler, bana Frenk Nihat derdiniz ve hakkınız da vardı. Ben son moda esvap giyer, tırnaklarımı uzatır, dinsizliğimi meydana vurur, Türklüğe dair ne varsa tahkik eder, Türkçe konuşmayacak kadar nefretimde taassup gösterirdim.

Hep Fransızca konuşur, tatil zamanlarımı Be-yoğlu'nda geçirirdim. Türk ve Türklüğe benzer her şeyden tiksindir, iğrenirdim. Mektepten ziyade evde azap çekerdim. Babam, iri vücudu, geniş omuzları, kuvvetli kolları, ablak çehresi, kalın dudaklarıyla tıpkı budala bir Türk pehlivanını andırırdı. Bütün hareketleri âdi, kaba ve bayağı idi. Gayet narin ve nazık bir Çerkez olan annem, Ondan dehşetle nefret ederdi. Ben bunu anlardım.

Akrabalarımın da hiçbirisini sevmezdim, istanbul bana zindan gibi gelirdi. Levanten arkadaşlarım olmasaydı belki deli olurdum. Geceleri Avrupa ve Garp şehirleri rüyama girer, daima odama kapanır, bağırarak millî parçalar, operalar söyler, kalkar, bazı da yapayalnız oynardım. Nihayet hukuk tahsili için Paris'e gittim. Orada kimse bana Türk diyemezdi. Tamamıyla Fransızlaşmışım. Tatil zamanında İstanbul'a dönmedim. Nafile yere annem, babam beni çağırıyordu. Ben mektebi bahane ediyordum. İstanbul'da iken rüyalarımı süsleyen garp hayatı o kadar, o kadar hoşuma gidiyor du ki, nrjemleketimi ve Türk olduğumu hatırlayınca mahzunlaşır ve titrerdim. Bir iştihakım, bir hicranım vardı. Bu hicran dudaklarıma ezelî bir nakarat yapıştırmıştı. Bu nakaratı kalabalıkta içimden, yalnızken yüksek sesle tekrar eder ve dururdum:

— Ah, ben niçin Fransız doğmadım...

Ve Türk olduğumu düşünmek, kendimi öldürmek arzularını verirdi.

Tahsilimin ikinci senesini bitirdim. Yine tatil zamanında istanbul'a geri dönmedim.

İstanbul'a gitsem nefret ve hiddetimden öleceğim sanıyordum. Bir gece tabiiyet ve dinimi değiştirmek aklıma geldi. Mahkemeye lüzum görmedim. Hemen karar verdim. Bir sene sonra avukat olacaktım. Paris'te ufak bir mevki bulur, rahatça yaşayabilirdim. Artık hep kararımı dalga geçiriyor, İstanbul'a, Türk muhitine hiç dönmeyeceğim için tarif olunmaz

bir sevinç duyuyordum. Bu esnada İstanbul'dan bir telgraf aldım: "Annenize ameliyat yapıldı. Ölümü muhakkaktır. Yetişiniz, size bir vasiyeti var. Gelmezseniz mirasından mahrum kalacaksınız." Yine aldırmayacaktım; fakat miras meselesi midemi bulandırdı. En nazik damarımı bulmuşlardı. Küçükten beri son derece menfaatimi bilir, menfaatimi her şeye tercih ederdim. Çaresiz kalktım, Bavulumu bile almayarak şimendüfere atladım. Yine o iğrenç ciğer gibi fesi giyecek, yine budala bir Türk'e, kırmızı başlı duygusuz bir şampanya şişesine benzeyecektim. Gardan arabaya atladım. Etrafımı görmemek için percerenin perdelerini indirmiştim. Doğru eve geldim. Ayak üzerinde bana anlattılar. Annemin memesinde seratan* çıkmış. İki defa ameliyat yapmışlar. Doktorlar her gün, "Yarına çıkmaz" diyorlarmış. Beklemedim. Hemen yanına girdim. Zavallı annem sanki ölmüştü. Yalnız gözleri yaşıyordu. Beni görünce güldü, yanına çağırdı. Ellerimi tutmak istedi. Fakat kolunu kaldıramıyordu.

— Herkes dışarı çıksın, herkes... diye inledi. Yatağının başucunda bir inek gibi böğürerek ağlayan gecelik entarili babam, ihtiyar halam, halamın şişman ve dul kızı, hizmetçiler, hepsi kapıdan dışarı çıktılar, ikimiz kaldık. Annem zayıf bir sesle:

— Kapıyı sürmele... dedi.

Bu ihtiyatı garip buluyordum. Gittim, sürgüyü sürdüm; tekrar yatağın yanına geldim.

— Söyleyeceğim şey biraz uzun Nihat, dedi altına bir sandalye al. Cevap vermeden itaat ettim. Yüzüne bakıyordum. Sarı ölüm rengi yavaş yavaş, soğuk ve korkunç bir menekşe rengine dönüyordu. Ağlamaya başladı. Gözlerinden iri yaşlar dökülüyor, saçlarının etrafına asılıp kalıyordu.

— Niçin ağlıyorsun anneciğim? İnşallah iyi olacaksın! diye elimle başını okşadım.

Gözyaşları içinde gülerek:

— Teselli istemem Nihat dedi. Ölüyorum; bir saat sonra öleceğim. Bırak ağlayayım. Sevincimden ağlıyorum. Gelmeseydin, yetişmeseydin, mukaddes bir sır da benimle beraber mezara gidecekti. Senin haberin olmayacaktı.

Bir şey anlamıyor, dalgın dalgın yüzüne bakıyordum. O, zorla kaldırdığı elleriyle gözlerini kapayarak devam etti:

— Sakın hiddetlenme, kızma... Düşün ki işittiklerin bir ölünün ağzından çıkıyor. Ölüler sırlarını saklamazlar. Ölmezden evvel bütün hayatımızca gizlendiğimiz şeyleri söylemek insanların en mukaddes vazifeleridir.

Ben yine bir şey anlamıyordum;

—Anneciğim, dedim, niçin hiddetleneceğim. Ne söylersen seve seve dinleyeceğim. Vasiyetini noktası noktasına yapacağım, İşte vaad ediyordum,

— Hayır, biliyorum, darılacaksın, diye cevap verdi. Sağ olsam, ölüm döşeğinde yatmasam, ihtimal beni ayaklarının altına alacaksın, ezeceksin. Ama şimdi eminim, hiçbir şey, hiçbir şey... elini bile kaldıramayacaksın. söyleyeyim: baban, senin asıl baban değildir.,.

Gözlerimi açtım, Ve şaşırdım. Zayıf kotunu tutarak:

— Benim babam değil mi? Öyleyse tsdfoam kim? diye haykırdım, Aptallaşmıştım. O, bir elini dudaklarına götürerek rica eder gibi bana baktı:

— Yavaş Nihatçığım, dışarıdan işitecekler. Halbuki ben yalnız sana söylemek isterim. Ben pek gençken kocaya vardım. Ölürken bile başımdan ayrılmayan, beni son nefesimde rahat bırakmayan herif bana akla gelmez cefalar çektirmişti. Çocuğu olmuyordu. Her akşam; Niçin gebe kalmıyorsun? diye beni azarlar, tahrik eder, hırpalardı. Üç sene bu hayata dayanamadım. Hasta oldum. Yatağa düştüm. Birçok doktorlar geldi. Beni iyi edemiyorlardı. Nihayet Dubois baktı. Bu bir Fransız'dı. Kırk yaşında kadar vardı. Saçlarına kır düşmüştü. Gayet tatlı ve yanlışı bir Türkçe konuşuyor, beni gülmekten katıl-tıyordu. Uzatmayayım. Ben bu Dubois'yi sevdim. Yataktan kalktıktan sonra bile her hafta beni görmeye geliyor, doktor olduğu için kimse bir şeyden şüphelenmiyordu. Beyoğlu'ndaki evine de gitmeye başladım. Aşkımız bir seneden ziyade sürdü. Ben sana gebe kalmıştım. Evet, ondan sana gebe kalmıştım. Fakat bu talih, saadet devam etmedi. Mösyö Dubois, memleketine gidiyordu. Orada babası ölmüş, bütün ailesi, evi, küçük çiftliği kendisine kalmıştı. Gayet tenhالىğı seven bir adamdı. İstanbul'daki mevkiini bıraktı. Anasının yanına, doğduğu köye çekilmek istiyordu. Beraber kaçmak için beni o kadar zorladı ki... tarif edememem... Ah keşke kaçsaydım... Nihayet beni kandıramayacağını anlayınca meyus oldu. Veda için son defa evine gittiğim gün tam beş saat odasına kapandık. Ve yatağının içinde ağladık, ağladık. Ben gençtim. Ama o yaşlı başlı idi... Ayrılacağımıza yakın eliyle okşayarak:

—Ah sevgilim, bu benim çocuğum, fakat yazık ki göremeyeceğim dedi, hayat mutlaka teessür ve gözyaşı için yapılmıştır. Bari vaat et. Büyüdüğü vakit, hiç olmazsa görmek için bana gönderecek misin?

Ağlayarak ve yemin ederek vaad ettim. Bana köyünün çiftliğinin adresini verdi. Ölünceye kadar oradan ayrılmayacağını söylüyordu. Emnim ki hâlâ oradadır. Zira çok hisli ve şair tabiatlı idi. İstanbul'a bile bu tabiatın şevkiyle gelmişti. Bir de yadigâr olmak üzere fotoğraf bıraktı.

Yine gözlerini kapadı. Ve ağlamaya başladı. Hikâyesi ve mazinin tekrarı zavallıyı çok yormuştu. Hıçkırıklar içinde devam etti:

— O vakitten beri yirmi beş sene geçti. Ben her zaman gizli gizli bu fotoğrafa bakarım. Sen büyüdün, tamamiyle ona benzedin.. İşte ben ölüyorum. Yastığımın altındaki anahtarları al, şu konsolu aç. Orada mavi bir zarfın içinde fotoğrafı bulacaksın. Arkasında babanın, sevgili Dubois'nın adresi yazılıdır. Git, onu bul. Eğer sağ ise söyle ki, son nefesinde onu hatırlayarak, onun adını söyleyerek, onunla geçirdiğimiz güzel ve tatlı saatleri düşünerek öldüm.

Ağlıyor ve tıkanıyordu. Elimi yastığın altına soktum. Mor bir kurdeleye bağlı dört anahtar vardı. En büyüğüyle yatağın başucundaki konsolu açtım. Mavi zarfı aldım. Ellerim titriyordu. Fotoğrafa baktım. Birden:

— Oh... dedim.

Bu resim tamamiyle bana benziyordu. Sanki tamamiyle benim fotoğrafım idi. Yalnız saçların kırlığı başka idi. Adresi okudum. Paris'in civarında bir köy... Hattâ geçen sene oraya gzmeye gitmişim. Tekrar zarfı kapadım. Anneme döndüm. Hıçkırması falan kesilmişti. Eline dokundum. Düştü, Bayılmıştı. Akşama kadar ayılmadı. Gece de gözlerimi açınca, bütün evi bir feryat kaplamış gördüm. Annem ölmüştü. Cenazeden evvel ben evden çıktım. Babama yüreğimin dayanamayacağından bahsetmiş ve kandırmıştım. İlk trene atladım. Paris'e indim. Miras işini babama, pardon... annemin Türk kocasına bırakıyordum. Vakit geçirmeden Mösyö Dubois'yı buldum. Anneme bıraktığı adreste oturuyordu. Küçük temiz bir köy evi,.. İlk görüşmemiz biraz tiyatromsu oldu. O gençlik fotoğrafını görünce her şeyi hatırladı. Annemin son dakikalarını anlattım,

— Ne sadakat! Ne sadakat? diyor ve titriyordu.

Bu bunamış, ak saçlı ve ak sakallı bir ihtiyardı. Beni iyi buldu. Sevdı. Meğerse o da hiç sevmemiş.

Bana ismini vermeyi teklif etti, Memnuniyetle kabul ettim. Hâsılı uzatmayayım, dinimi de değiştirdim. İsmim bugün Pierre Dubois... Babamın Paris'te çok ahbabları vardı. Hukuktan diplomamı alınca bir

ticaret bankasına bana mühim bir memuriyet buldu. Şimdi Mısır'a memuru olduğum bankanın bir işi için geldim. Ey azizim, şimdi halis bir Fransız olduğumu anladın mı?

Gülüyor ve muzaffer bir tavırla yüzüme bakıyordu. Mermere dayalı dirseklerim uyuşmuş, acıyordu. Geri çekildim:

— Anladım, lâkin Türk değilmişsiniz ki... Piçmişsiniz!. diyerek ayağa kalktım.

O, galiba benden takdir ve hayret bekliyordu. Sordu:

— Ne o? Gidiyor musunuz? Bari bir şey içseydiniz. Konuşurduk.

Artık asabîliğim, Türk kafamı tutmuş. Türk haremının erişilmez namusu hakkında beslediğim iman, bu masum ve mukaddes hayal artık kırılmış, artık perişan olmuştu.

— Mösyö Pierre Dubois konuşacak bir şeyim yok! dedim.

Selâm vermeden ayrıldım. Sokağa kendimi zor attım,

Ömer Seyfettin

Otelde, yatağında, o gece sabaha kadar hemen hiç uyumadım. Hep Ahmet Nihat'ın mek-tebteki tatsız, biçimsiz hâllerini ve soğuk referanslarını, garip vaziyetlerini düşünüyor ve sonra İstanbul'da Türklüğünü inkâr eden, Türklükten nefret eden, Türklüğü hakir görüp bütün varlıklarıyla Avrupalılaşmaya çalışan uzun tırnaklı, son moda esvaplı, tek gözlüklü züppeleri hatırlıyor, içimden: "Acaba bunların da hepsi piç mi? Hepsinin anneleri Beyoğlu'nda mı gebe kaldı?" diyor; korkunç kâbuslar arasında yırtılmış al ve harap hilâller içinde yükselen tunç ve ateş rengine büyük, siyah ve kanlı haçlar görüyordum.

NADAN

Nadan ile sohbet güçtür bilene, Çünkü nadan ne gelirse söyler, diline

Atasözü

İstanbul üç gündür sis içindeydi. Topkapı Sarayını, açık külrengi kalın bir bulut sarmış, sanki bütün dünyadan ayırmıştı. İhtiyar padişah artık mermer havuzlu, küçük bahçenin lale tarhlarını bile göremiyor, gamsız zamanlarında yaptığı gibi murassa çerçeveli camlara hohlayıp parmağı ile "çifte vav" yazmıyordu. Yeniçeriler kazan devirmişler, sipahi zorbaları

zabitlerini parçalamışlar, payitahtı yağmaya hazırlanmışlardı. Serhatteki ordunun hali de perişandı. Ecelin gadriyle, tecrübeli vezirler kalmamış, fedakar beyler er meydanlarında can vermişlerdi. Bu korkunç buhranın önünü alacak bir adam yoktu. Son ümit "Köse Vezir" deydi. Padişah, işte onu çağırtmıştı. Mührünü ona verecekti.

Tahtın karşısındaki sırmalı büyük perde kımıldadı. Kocaman kavuklu, minimini, cılız bir ihtiyar, belirsiz bir gölge gibi içeri girdi. Gözleri yerde, el-pençe yürüdü. Tahtın basamağına diz çöztü. Kabul resminden sonra, padişah, asabî eliyle soldaki er-güvanî bir kumaştan yapılmış şilteyi gösterdi.

— Otur... dedi.

Sonra tahtın, sağ kolunu dayadığı altın koltuğuna bakarak ahvalin fenalığı, devletin geçirdiği tehlikeyi, askerinin fesadını, ordudaki perişanlığı anlattı. Yavaş yavaş söylüyor, her kelimedede başını sallıyordu. Bu zamanı düzeltmek için demir bir el lazımdı. Gayet doğru, dürüst, Allah'tan korkar, akıllı, dünyayı bilir, her şeyden ziyade devletini seven bir adam işleri düzeltebilirdi, Padişah:

— işte bu adam sensin! Seni kendime vekil edeceğim... deyince, boynunu büküp efendisini dinleyen küçük ihtiyar doğruldu:

— Beni affedin padişahım., dedi, ben artık devlet işlerine karışmamaya ahdettim. Sayenizde geri kalan birkaç günlük ömrümü ibadetle dua ile, geçireceğim,

— Fakat,,,

Padişah, mesuliyetsiz rahatın hayvanlarla, ölümlere yakışacağını, kulların, padişah davetini red etmelerinin bir küfür olduğunu, ayetlerden, hadislerden deliller getirerek tekrarladı. Haklı bir gazabın mehanetini duyuran sert bir bakışla, kırlaşmış uzun kirpikleri, iri şahane gözlerini boynu bükük ihtiyara dikti. Bu bakışta sanki Azrailin kanatlarından aksetmiş ölüm kıvılcımları tutuşuyordu. Köse Vezir, ateş içinde yanmayan bir semender gibi sakindi:

— Boynum kıldan incedir, Padişahım! dedi, çoluk çocuğuma veda ettim. Hakkın huzuruna gitmek için iradenizi bekliyorum. Ben mihr-i şerifinizi almam!

Padişahın soluk çehresi kararlı. Elleri titredi. Tahtın gerisine çekildi. Yüzünü buruşturarak,

— Kaldırın şunu! diye bağırdı.

; Sırma perdenin arkasından birer hayal ses-sizliğiyle koşan hademeler, yere basmıyor sanılacak derecede hafif adımlarla çabucak vezirin başına üşüştiler. Göz açıp kapamadan dışarı çıkardılar.

Bu çıkış, mermer revakında keskin tıgı karayağız cellatların gece gündüz bağdaş kurup bekledikleri balıkhaneye doğruyd.

Hiddeti geçer gibi olan padişah, devletin, tahtının üstünde bocaladığı fesat tufanını tekrar hatırladı. Düşündü. Köse Vezir de ölürse, sözün bir gün olup büsbütün ayağa düşmesi ihtimali vardı. Fakat işte, bu küçücük adanrf ölümü gözüne almıştı. Kafası kesilince hakkın huzuruna gidecek, dünya ailesinden kurtulacaktı. Ne vakit olsa, yüzlerce yıl yaşasa, yine ölümden kurtuluş olmadığını bilen, bu hakikati unutmayan ariflerdendi, Bir gün sonranın, beş gün evvelin onca hiç ehemmiyeti yoktu. Padişah huzurunda divan duran ağasına,

— Sarık odasına hapsedsinler. Yanına kitap, kalem kağıt vermesinler... dedi.

Ağa çıktı. Padişah mutlaka onu iş başına getirmeğe azmetmişti. Bu cesareti, muhakkak ölüm karşısındaki bu pervasızlığı, şahsiyetini, ahdini muhafaza etmekteki, bu inadı ne kıymetli bir hasletti!

Ancak böyle bir adam, müşkül zamanlarda büyük işler yapabilirdi.

Padişah bunu biliyordu. Gözünün önüne zamanenin paşaları, çelebileri geldi. Hepsi iki kat bir rüku vaziyetinde hile, yalnız fitne düşünüyorlar, Şeytanların bile aldanacağı yalanlar, iftiralar uydurarak birbirlerinin kanlarını içiyorlardı. Fakat Köse Vezir öyle değildi. Arifti. Alimdi.

"Dünya ve mafiha"nın ne olduğunu sezmişti. Daima "zeval" uçurumuna giden "ikbal" yolunda hakikati unutmaz, mağrurlanmaz, para, servet, ihtişam, - . saltanat gibi şeylere de tenezzül bile etmezdi. Orta halli bir molla gibi yaşar, sandık sandık filoriler toplayıp fani dünya evini baki sanan haris gafillerin budalalıklarına şaşardı. Padişah, böyle haktan başka hiçbir kuvvete baş eğmeyen bir adama mühürünü nasıl kabul ettirecekti? İşte, ölümün onca hiç ehemmiyeti yoktu. Yine kalın kaşlarını çatı: Ölümden daha beter bir ceza..." diye söylendi.

En korkunç işkenceler, dehşetleri nispetinde ölüme daha yakındı.

Padişah saatlerce tahtında düşündü, taşındı. Saatlerce yalnız kaldı. Kılıçla değil, asıl aklın kuvvetiyle galebe çalındığını bildirdi, Fakat aklına, ölümden korkmayan bir adama baş eğdirecek bir vasıta gelmiyordu.

Düşünürken tahayyül etmeğe başladı. Daldı gitti. Derin uykularda görülen rabıtasız rüyalar gibi şehzadeligi, lalası gözünün önüne geldi. Otuz yıl evvel ölen lalası, hatırında kalan o ak sakallı adama hiç ben-zemiyordu.

Saray kendi sarayı değildi. Ders aldığı rahle, beyaz gül ağacından mıydı? Lalası olduğunu bildiği halde sesini, simasını tanıyamadığı bu müphem hayal, latifsiz bir lisanla, "Nadanla sohbet etmek, akıllıya cehennem ateşinden beterdir!..." diyordu. Bu söz bir şiirdi!... Padişah veznini ararken, daldığı derin düşüncelerinden uyandı. Başında bir ağırlık vardı. Hareme gidip yatmak için kalktı. Evet, mademki nadanla sohbet etmek cehennem ateşinden beterdirdi. Bu ateşte Köse Vezir'i yakmalı, fakat öldürmemeliydi. Koltuğuna giren bendelerine,
— Çabuk bir nadan buldurulsun. Onun yanına kapatılsın! dedi.
Bostancılar, tebdilğaları, bir hafta kadar bütün şehri, civar köyleri, kasabaları, dağları, kırları dolaştılar, Nihayet Karamürsel meralarında, gayet cahil, gayet akılsız, gayet aksi, hasılı gayet nadan bir çoban buldular. Bu, otuz beş kırk yaşlarında, çok kuvvetli, hissiz hayvan gibi bir adamdı. Köyünde kendisine "Eşek Hasan" diyorlardı. Nadan olduğu kadar inatçıydı da... Terbiye, hürmet, namaz, niyaz ne olduğunu bilmez; "Allah'ın kim?" dendiği zaman, "Ne bileyim ben ülen..." diye sırtırdı. Koyunlarının yanından ayrılmamak için hasekilere mukavemet etmiş, taşla, sopayla birkaçını yaralamıştı. Saraya elleri bağlı getirdiler. Siyaset gününü teşbih çekerek bekleyen Köse Vezir'in yanına koydular. Eşek Hasan, uğradığı haksızlığa karşı üç gün uludu, işitilmedik küfürler etti. Sonra sustu. Pembe ipek divanların üstüne çarıklarıyla çıktı. Kuşağının arasından çıkardığı kavalı çalmağa başladı. Yalnız, başına ölümü bekleyen Köse Vezir'in huzuru, tevekkülü bozuldu. Ama yanına konan bu garip mücrimle bir lakırdı olsun etmedi. Yüzünü pencereden tarafa çeviriyor, odaya yemek içmek getiren hademelere bile gözünü kaçırmıyordu. On gün, yirmi gün geçti. Kapının deliğinden içerisini gözetliyorlardı. Padişah, onun böyle nadan bir herifle yaşamak azabına da katlandığını görünce ümitsizleniyor, hasekiler çıkararak daha nadan mahluklar arattırıyor, fakat Eşek Hasan'dan beterini bulduramıyordu. Bir ay geçti. Nadan çoban kavalı da bıraktı. Hiç ses çıkarmıyor, zindan arkadaşı gibi pinekliyor, susuyordu. ...Bir sabah, Köse Vezir, bu koca herifin hüngür hüngür ağladığını gördü. Çocuk gibi duramıyordu. Bir ay geçti. Nadan çoban karısını, evini, köyünü mü hatırlamıştı. Gayr-i ihtiyari sordu:

— Ne ağlıyorsun oğlum?

Bu, vezirin hapsedildiğinden beri söylediği ilk sözdü. Çoban gözyaşlarından sırsıklam olan al yanaklarını kirli yenleriyle silerek ona baktı:

— Söylemem darılırsın... dedi.

— Söyle oğlum derdini bana, ne darılacağım?

— Vallahi darılırsın.

— Darılmam diyorum.

Çoban derdini söylemiyor, daha ziyade heyecana gelerek avazı çıktığı kadar ağlıyordu. Köse Vezir, biraz düşündü. Başkasını ağlatan bir sebebe kendisi nasıl darılabilirdi? Merak etti. Tekrar,

— Söyle oğlum. Senin derdinden bana ne?

— Benim sürümde bir kösemenim vardı. Senin yüzüne baktıkça o hatırıma geliyor da... İşte onun için ağlıyorum.

Derdini söyleyen Eşek Hasan, birdenbire ağlarken gülmeğe, hıçkırıklara kahkaha karıştırmağa başladı. "Tıpkı sakalı seninkine benziyordu." diye tafsilata bile girişiyordu. Köse Vezir hiç cevap vermedi. Kalktı. Kapıyı vurdu. Başını içeri uzatan sivri kavuklu nöbetçiye,

— Efendimize arzedin. Müh-i hümayınlarını kabul ettim... dedi.

Bir sene sonra harp bitmiş, yeniçeriler terbiye edilmiş, sipahiler nizama konulmuş, hırsızlar, uğursuzlar temizlenmişti. Devlet yine, eski kuvvetini buldu. Padişahın gamlı yüzü güldü. Artık neşesi tamamıyla yerine gelmişti. Yalnız sadrazamına, o nadan herifin yaptığı ölümden beter şeyin ne olduğunu bilmek istiyordu. Bir gün bunu sordu. Geçirdiği kırk günlük azabı birden hatırlayınca, yeni bir tokat yemiş gibi Köse Vezirin yüzü kıpkırmızı oldu. Verecek bir cevap bulamadı. Kekeleyerek,

— Hiç Padişahım! dedi. Bu suçsuz köylünün benim için hapsedilmesine vicdanım razı olmadı... Onu azaptan kurtarayım diye ahdimi bozdum.